

ФЕСТИВАЛЬНО-КОНКУРСНИЙ РУХ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

FESTIVAL AND COMPETITION MOVEMENT AS A MEANS OF EDUCATION OF MUSIC AND AESTHETIC CULTURE OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва – вихованню у них музично-естетичної культури за допомогою фестивально-конкурсного руху. За часи незалежності фестивально-конкурсний рух, надзвичайно поширений в зарубіжних країнах, набув широкої популярності і в Україні, ставши одним із рухів формування культурних осередків після розпаду радянської системи. Фестивально-конкурсний рух як явище музичного мистецтва в умовах сучасних змін у суспільстві набуває великої актуальності, створюючи умови для педагога-музиканта втілити в своїй творчості найкращі прояви національної культури як митця, з одного боку, а з іншого – як педагога перебувати в процесі постійного професійного розвитку. Як показують дослідження, світові міжнародні конкурси перестають бути лише конкурсами, акумулюючи в своїй програмі низку творчих подій, таких як виставки, презентації, тематичні концерти, що привертають увагу масової аудиторії. У статті розкривається сутність таких явищ музичного мистецтва, як фестиваль, конкурс, описуються спільні риси та відмінності між фестивалем та конкурсом, пояснюється визначення поняття «фестивально-конкурсний рух» та його педагогічний та виховний аспект. Обґрунтовується визначення терміна «естрадно-вокальний фестиваль-конкурс» як одного з видів масових творчих заходів у сфері музичного мистецтва. Основна увага зосереджується на висвітленні значення та таких функцій фестивально-конкурсного руху у професійному розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва, як космополітична, культуротворча і культурозберегаюча, презентаційно-популяризаційна, навчально-виховна, комунікативна, кадрово-формулююча, рекреаційна. Визначається актуальність організації естрадно-вокальних фестивалів-конкурсів як засобу виховання музично-естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва та важливого елементу розвитку музичного мистецтва і культури взагалі.

Ключові слова: музично-естетична культура, фестиваль, конкурс, фестивально-

конкурсний рух, функції фестивально-конкурсного руху.

The article is devoted to one of the urgent problems of training future teachers of music art – the education of their musical and aesthetic culture through the festival-competition movement. Since independence, the festival-competition movement, extremely widespread in foreign countries, has gained wide popularity in Ukraine, becoming one of the drivers of the formation of cultural centers after the collapse of the Soviet system. The festival-competition movement as a phenomenon of musical art in the conditions of modern changes in society acquires great urgency, creating conditions for a teacher-musician to embody in his work the best manifestations of national culture, on the one hand, and on the other – as a teacher to be in constant professional development. Studies show that world international competitions cease to be just competitions, accumulating in their program a number of creative events (such as exhibitions, presentations, thematic concerts, etc.) that attract the attention of the mass audience. The article reveals the essence of such phenomena of musical art as a festival, competition, describes the common features and differences between the festival and the competition, explains the definition of the concept of festival-competition movement and its pedagogical and educational aspect. The definition of “pop-vocal festival-competition” as one of the types of mass creative events in the field of music is substantiated. The main focus is on highlighting the importance and functions of the festival-competition movement in the professional development of future music teachers, such as cosmopolitan, cultural, presentation, promotion, educational, communicative, staffing, recreational. The urgency of the organization of pop-vocal festivals-competitions as a means of education of musical-aesthetic culture of the future teacher of musical art and an important element of development of musical art and culture in general is defined.

Key words: musical and aesthetic culture, festival, competition, festival-competition movement, functions of festival-competition movement.

УДК 378:37.036

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-1.13>

Ігнат'єва Я.В.,

викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна музично-педагогічна освіта перебуває у безперервному розвитку і вимагає від учителя творчого ставлення до своєї професії. Постійно з'являються, збагачуються, видозмінюються нові стилі, жанри музичного мистецтва. Йде процес пошуку нових форм, синтезу з різними видами мистецтва, а це своєю чергою зумовлює необхідність розвитку оригінальності та самобутності вчи-

теля, його творчої індивідуальності, адже тільки через емоційну сферу вчитель музичного мистецтва може впливати на своїх учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У роботах М. Шведа, О. Зуєва, В. Откидача, Д. Зубенко, А. Пискача, І. Заєльської, Л. Прохорової широко висвітлюється проблематика виникнення та функціонування фестивально-конкурсного руху як явища мистецтва, але його виховний

аспект поки що перебуває поза межами наукового інтересу, хоча є надзвичайно актуальним, адже дає змогу засобами мистецтва впливати на формування особистості педагога-музиканта.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Важливу роль у процесі становлення особистості та формування музично-естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відіграють фестивалі мистецтв, конкурси, огляди, покликані сприяти розвитку професійного підходу до своєї професії. Разом із тим фестивалі виховують у людях повагу до культурної спадщини, долучають їх до прекрасного і високого світу мистецтва, музики, сприяють поширенню естетичних знань. Фестивально-конкурсний рух як явище музичного мистецтва в умовах сучасних змін у суспільстві набуває великої популярності, адже створює умови для музиканта втілити в своїй творчості найкращі прояви національної культури, з одного боку, а з іншого – відчутти себе частиною глобалізованого світу [1, с. 139].

Мета статті. Мета дослідження витікає з окресленого кола питань і полягає у вивченні фестивально-конкурсного руху як засобу розвитку музично-естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Щоб зрозуміти значення поняття «фестивально-конкурсний рух», слід окремо розглянути терміни «фестиваль» та «конкурс».

За словником української мови фестиваль – масове свято, на якому показують досягнення певного виду мистецтва [2, с. 580].

У великому енциклопедичному словнику наведено більш широке визначення, яке враховує види мистецтва, які пов'язані з цим поняттям: «фестиваль (франц. “festival”, від лат. “festivus” – святковий) – масове святкування, показ досягнень музичного, театального, естрадного, циркового або кіномистецтва» [3, с. 1273].

М. Швед терміном «фестиваль» (стосовно саме музичних фестивалів) визначає «цикл музичних імпрез, організованих періодично, найчастіше в той самий час і в тому самому місці, що має конкретну тематичну спрямованість; проводиться, щоб презентувати нові композиції або спеціально дібраний репертуар, виконавців та відбуваються на різних рівнях – міському, регіональному, національному, міжнародному» [1, с. 78].

Фестиваль як творчий захід має низку відмінних рис. По-перше, фестиваль являє собою серію подій, об'єднаних спільною темою, ідеєю або стилем музики, що не обмежує його в часі. По-друге, демократичність, святковість і творча свобода роблять фестивалі більш доступними для різних груп аудиторії. По-третє, незалежні фестивалі забезпечують можливість проявити творчу винахідливість та самобутність, що дає змогу вийти за

межі повсякденної діяльності, обмеженою стінами робочих приміщень.

На відміну від інших масових заходів (конференцій, церемоній, концертів, свят), музичні фестивалі частіше носять конкурсний характер і мають на меті виявити лауреатів, дипломантів, тобто найбільш яскравих учасників.

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке визначення поняття «конкурс» (лат. concursus): це змагання, яке дає змогу виявити найгідніших із його учасників або найкраще з того, що надіслане на огляд [4, с. 261].

Конкурсом вважається процес визначення найкращих претендентів на перемогу, згідно з правилами, визначеними перед початком проведення процедури відбору конкурсанти, шляхом «якісного дослідження» (експертизи), яке здійснюється журі або групою уповноважених осіб, здатних професійно та об'єктивно оцінити якісні характеристики учасників; або «кількісного дослідження» (голосування), коли конкурсанти вибираються шляхом громадського голосування, в якому учасники голосування висловлюють свою симпатію до конкурсанти, користуючись власними суб'єктивними мотивами. Якісні дослідження використовують для визначення переможців відомих конкурсів «Оскар», «Греммі», «Нова хвиля» та інші. Прикладом конкурсів з кількісними дослідженнями може бути «Х-фактор», шоу «Україна має талант» тощо. Часто використовуються комплексні методики оцінювання, де поєднують оцінювання експертного журі і проведення кількісного опитування глядачів. На пісенному конкурсі «Євробачення» використовується саме така методика виявлення переможців.

Поняттю «конкурс» також відповідають спеціальні премії, нагороди, які вручаються за результатами конкурсного відбору лауреата серед низки номінантів на премію.

У літературі доволі часто трапляється поняття «фестивально-конкурсний рух», але воно не має чіткого визначення. Під цим терміном загалом розуміють усі події, що пов'язані зі створенням та проведенням фестивально-конкурсних заходів у визначеному часовому просторі. Великим тлумачним словником сучасної української мови надається визначення поняття «рух» як процесу розвитку, внаслідок якого відбувається зміна якості предмета, явища, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [5, с. 914]. Виходячи з цього, можна дати визначення поняттю «фестивально-конкурсний рух». Фестивально-конкурсний рух – це процес виникнення, розвитку та поширення фестивалю-конкурсу як окремого явища мистецтва.

Фестивально-конкурсний рух надзвичайно поширений у зарубіжних країнах, а за часи незалежності набув широкої популярності і в Україні, оскільки став одним із рушіїв (факторів) форму-

вання культурних осередків після розпаду радянської системи. Починаючи з 1990-х років кількість фестивалів в Україні щороку зростає, вони урізноманітнюються та популяризуються, постійно збільшується число учасників цих подій, що вказує на активність сучасних мистецьких процесів та свідчить про інтенсивний культурний розвиток нашої держави.

За функціональними ознаками (за наявністю змагального складника) фестивально-конкурсний рух набуває різних форм:

- орієнтація на консолідацію людей, пов'язаних однією ідеєю чи родом діяльності, та виявлення загальних тенденцій у поданому напрямі (фестиваль);

- відкрита форма змагання з метою виявити найкращого, еталонного представника в представленому напрямі (конкурс-фестиваль).

Виходячи з наведених визначень, виникає логічне питання: чи коректно поєднувати фестивальний та конкурсний рух одним терміном «фестивально-конкурсний рух»?

Український дослідник К. Давидовський аналізує зв'язок між фестивальним і конкурсним міжнародними рухами та їх місцем у культурному середовищі [6].

На відміну від міжнародного конкурсного руху, фестивальний рух не містить у своїй природі негативних викликів, пов'язаних з атмосферою «битви» за статус «найкращого». Конкурентна боротьба за звання лауреатів, дипломатів, володарів призов, за медалі й грошові премії лауреатів, вигідні проекти постконкурсних концертних виступів і гастрольних поїздок переможців, створюють передумови щодо спокуси у застосуванні будь-яких засобів заради перемоги в конкурсному змаганні. Такі перспективи, природно, спонукають до використання будь-яких, у тому числі й не завжди чесних прийомів боротьби не тільки конкурсантів, а й їхніх батьків, викладачів, і більше – виникає протистояння між регіональними і національними виконавськими школами, політичними течіями тощо. Історія міжнародного конкурсного руху знає непоодинокі випадки скандалів, пов'язаних з очевидно несправедливим визначенням переможців конкурсу, із заангажованими рішеннями членів журі, а також впливом на голосування адмінресурсу організаторів конкурсу.

Російський дослідник М. Примеров вважає, що проблема полягає ще й в тому, що конкурси проводяться за одним лекалом, для них характерна одноманітність обов'язкових програмних вимог, а для багатьох учасників змагання в техніці, майстерності та складності перетворюється на самоціль. Він підкреслює, що фестивальний рух має більшу перспективу, ніж професійно-академічні конкурси, адже святкова атмосфера музичних фестивалів суттєво відрізняється від напруже-

ної атмосфери конкурсного протистояння, а самі учасники відзначають, що на фестивалях виступати легше [7].

З іншого боку, конкурентна боротьба спонукає учасників музичних конкурсів до виступів з більшою самовіддачею, емоційною насиченістю, що впливає на позитивний контакт із публікою. Можна констатувати той факт, що глядацька та слухацька аудиторія завжди слідкують з більшою зацікавленістю за перебігом саме конкурсної боротьби у визначенні лідерів перегонів, ніж за плином музичного фестивалю. На концертах переможців міжнародних музичних конкурсів завжди аншлаги, концертні зали зазвичай переповнені.

Отже, можна визначити головну відмінність цих двох найвпливовіших у формуванні музично-мистецького середовища магістральних течій – конкурсного й фестивального рухів – їх цілепокладання: завданням міжнародного музичного конкурсного руху є перш за все виявлення й популяризація найкращих виконавців, тоді як фестивальний рух насамперед пропагує видатні явища в музичній творчості, причому як у сучасній, так і в традиційній, як у композиторській, так і у виконавській.

Хоча конкурсна основа і є істотною та сприяє підвищенню інтересу в учасників та глядачів, але натепер не повинна домінувати. Тенденція називати фестивалем будь-який конкурс є помилковою. Це нівелює якісні характеристики фестивалю. Причина полягає в тому, що міжнародний музичний фестиваль акумулює в собі всі сегменти структури сьогоденного музичного життя (композиторів, спеціалізованих виконавців, критиків, продюсерів, менеджерів), створюючи тісну творчу взаємодію, результатом якої стає формування нового мистецького середовища, а також утворення нового мистецького продукту.

Але сучасні реалії розвитку українського фестивально-конкурсного руху вказують на те, що в чистому вигляді естрадно-вокальний фестиваль як святкова демонстрація досягнень музичного мистецтва трапляється дедалі рідше, частіше звучить словосполучення «фестиваль-конкурс», та і світові міжнародні конкурси перестають бути лише конкурсами, акумулюючи в своїй програмі низку творчих подій (виставки, презентації, тематичні концерти та ін.), що привертають увагу масової аудиторії. Тобто натепер складно провести грань між конкурсом та фестивалем, тому вважаємо за доцільне користуватися узагальнюючим терміном «фестивально-конкурсний рух» і оперувати поняттями «фестиваль», «конкурс» та «фестиваль-конкурс» (які будуть різнитися за своїм змістом).

Отже, виходячи з основних визначень фестивалю та конкурсу, вважається необхідним дати визначення терміна «естрадно-вокальний фестиваль-конкурс» як одного з видів масових творчих заходів у сфері музичного мистецтва.

Естрадно-вокальний фестиваль-конкурс – організований мистецький захід чи цикл заходів (форма святкового творчого масового видовища), що супроводжується оглядом досягнень естрадно-вокального мистецтва з метою виявлення найкращих конкурсантів, згідно з правилами, визначеними перед початком проведення процедури відбору учасників, відбувається одноразово чи періодично в певному місці чи регіоні, має певну тематику та проходить в особливо святковій атмосфері.

Головним завданням фестивалів-конкурсів є пропаганда розвитку різних музичних напрямів, залучення в творчість якомога більше учасників для популяризації мистецтва, розвиток культурних зв'язків між народами, відродження і збереження національних культурних надбань, надання можливості здебільшого молодим митцям продемонструвати рівень власної майстерності, познайомитись з досягненнями своїх колег, а також виявити перспективні напрями розвитку свого дарування [8, с. 1].

Демократичність, святковість і творча свобода роблять музичні фестивалі більш доступними для різних груп аудиторії, ніж традиційні концерти в установах культури, оскільки велика частина населення або взагалі не відвідує культурні заходи в опері і концертних залах, або відвідує їх дуже рідко. Спостереження показали, що, на відміну від звичайних концертів, які відвідують тільки деякі соціальні групи, серед відвідувачів фестивалів налічується більше представників різних соціальних груп [9].

Організаторами фестивалів-конкурсів виступають державні або місцеві органи влади, філармонії, музичні товариства, фірми або приватні особи.

Різноманіття та кількість фестивалів зумовлені цілями та завданнями мистецьких акцій. Так, фестивалі можуть бути довготривалими й одноденними; періодично повторюваними чи (рідше) одноразовими. За масштабом та статусом у культурному житті виділяють місцеві; районні; обласні; національні; міжнародні тощо. Фестивалі відрізняються за музичною направленістю. Організуються фестивалі класичної музики; естрадної музики; фольклорної музики або змішаного типу.

З огляду на міркування дослідників М. Шведа, О. Зуєва, В. Откидача, Д. Зубенко, А. Пискача, І. Заєльської та ін. стосовно функцій фестивальних заходів, а також про розвиток української культури із найдавніших часів до сьогодення у її нерозривному зв'язку і взаємозбагаченні з духовними надбаннями народів Європи [10; 11], можна виділити низку пріоритетних функцій фестивалів-конкурсів естрадно-вокального мистецтва.

1. Космополітична функція. Кожний учасник постає як ідентифікатор власне національної культури й одночасно відчуває себе частиною глобалізованого світу [12].

2. Культуротворча та культурозберігаюча функція. Як і будь-яка мистецька подія, фестиваль-конкурс є рушійною силою розвитку і збереження культурних надбань; виконує функцію підтримки ідентичності та єдності народу; стимулює розвиток культури свого та інших народів, а також розвиток та просування естрадно-вокального виконавства як виду музичної діяльності [13, с. 218–226]. Фестивалі-конкурси допомагають у створенні нових стратегій культурних програм, які дають змогу враховувати найсучасніші тенденції у галузі естрадно-вокального виконавства та рівень інтересу публіки до нових мистецьких акцій [8].

3. Презентаційно-популяризаційна функція, що дає можливість заявити про себе авторам та виконавцям у межах зацікавленої аудиторії: презентувати творчі здобутки або певний репертуар [14, с. 3]. Все це слугує для покращення іміджу свого закладу, району, країни тощо.

4. Навчально-виховна функція. Проведення майстер-класів та функціонування творчих лабораторій у рамках фестивалю-конкурсу, на яких є можливість поспілкуватися з провідними майстрами мистецтва, сприяє розвитку професійних умінь та навичок, а також активізації творчого потенціалу особистості не тільки виконавця, а і викладача, керівника колективу тощо [13, с. 220]. Учасники фестивальних заходів мають можливість обмінятися досвідом, підвищити власний професійний рівень. Конкурси сприяють інтеграції різноманітних музично-педагогічних та виконавських шкіл, адже саме під час їх проведення не лише молоді виконавці, але і їхні наставники у процесі активного безпосереднього спілкування обмінюються досвідом і творчими знахідками, розширюють репертуар, на практиці перевіряють власні педагогічні принципи і досягнення. Спілкування з представниками інших професійних шкіл сприяє обміну досвідом між педагогами і молодими виконавцями з різних країн, інтеграції культурних традицій, поширенню культурної інформації [8].

5. Комунікативна функція, що полягає не лише у можливості взаємодії людей зі схожими інтересами, а й у спілкуванні між собою критично налаштованих один до одного митців, інтерпретаторів, мистецтвознавців [15; с. 48], що дає поштовх віднаходити нові форми існування естрадно-вокального мистецтва та покласти початок новим проектам.

6. Кадротворююча функція. Цінність фестивальних конкурсних майданчиків полягає ще й у тому, що вони стають своєрідним кадровим ярмарком для менеджерів у мистецькій галузі і дають молодим виконавцям можливість знайти таке місце працевлаштування, де вони з найбільшою силою зможуть розкрити увесь свій творчий потенціал. Багато сучасних популярних виконавців здо-

були популярність саме завдяки знайомству і підписанню контрактів з потенційними продюсерами саме під час фестивально-конкурсних заходів.

7. Рекреаційна функція. Фестиваль-конкурс є засобом поживлення культурного життя території як ресурсу її соціально-економічного розвитку [8, с. 1] та набуває значення фактору підвищення культурного статусу міста [15, с. 12].

Висновки та перспективи у цьому напрямі.

У кожній країні є власні форми та традиції проведення фестивалів, але всі вони переслідують одну мету – популяризувати мистецтво як таке і музичне зокрема. Організуючись як культурні осередки, фестивально-конкурсні події є показниками інтенсивності та якості мистецького життя країни, сприяють його активізації, визначають напрями розвитку мистецтва, формують нові ідеї, відкривають нові обрії творчої діяльності, формують новий регламент культурного життя. Зі збільшенням творчої ініціативи населення поширюється фестивально-конкурсний рух. Разом із тим зростає актуальність дослідження сучасних естрадно-вокальних фестивалів-конкурсів як засобу виховання музично-естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва та важливого елементу розвитку музичного мистецтва і культури взагалі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Швед М.П. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики. Львів. 2010. 438 с.
2. Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979.
3. Великий енциклопедичний словник. Москва, 1998. С. 1456.
4. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973.
5. Словник української мови: в 11 томах. Том 8, 1977.

6. Давидовський К.Ю. Соціокультурні виміри міжнародного фестивального руху: за результатами ІV міжнародного музичного фестивалю «Віртуози ІV-нети». *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : збірник наукових праць. Вип. XXVI, 2011.

7. Примеров Н.А. Роль конкурсов и фестивалей в воспроизводстве народной музыкальной культуры. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/rol-konkursov-i-festivaley-v-vosproizvodstve-narodnoy-muzykalnoy-kultury#ixzz49fdCbV9z> (дата звернення: 15.06.2020).

8. Уцапівська О.М. Конкурси як важливий складник культурно-мистецького життя Донецького краю. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Vdakk/2010_2/20.pdf (дата звернення: 15.06.2020).

9. Blau DiMaggio Judith. *The Approach to Human Behavior*. Chicago : Chicago University Press. 1989.

10. Богущий Ю. Культурна політика в Україні в контексті євроінтеграційного досвіду. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : прогр. міжнар. наук. конф. (24–25 листоп. 2016 р.). Харків. держ. акад. культури; відп. за вип. Н.М. Кушнаренко. Харків : ХДАК, 2016. С. 281–284.

11. Богущий Ю.П., Андрущенко В.П., Безвершук Ж.О., Новохатько Л.М. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю.П. Богущого. Київ : Знання, 2007. 679 с.

12. Chalcraft J. *Ethnographic Expectations: Working WOMAD*. URL: <http://www.eurofestival.org/news/letter.html> (дата звернення: 15.06.2020).

13. Откидач В. *Естрадний спів і шоу-бізнес*. Вінниця : Нова книга, 2013. 368 с.

14. Пискач А.А. Фестивальний рух у культурному житті України кінця ХХ – початку ХХІ ст.: неофольклорні тенденції. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : зб. наукових праць. Рівне, 2011. Вип. 17. С. 46–54.

15. Oehlschlagel R. *Das Festival der Neue Musik: Analyse und These*. Neue Musik und Festival. Studien zur Wertungsforschung. Heft 6. Graz, 1973. S. 45–54.